

О. Рябокони, мол. наук. співроб., Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського

Державна інформаційна політика формування інформаційного суспільства: зарубіжний досвід // Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського / редкол.: В. Попик (голова), Г. Боряк, В. Горовий [та ін.] ; відп. ред. В. Горовий ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Асоц. б-к України. – Київ, 2016. – Вип. 43: Бібліотека в структурі сучасних інформаційних комунікацій. – С. 101–110.

<...> Власну інформаційну політику ведуть більшість держав світу, але обсяги їхньої діяльності в цій сфері залежать від поставлених завдань і рівня зацікавленості конкретної країни в інтеграції до глобальної системи комунікації, від історичних чинників, політичного й економічного розвитку, фінансових і матеріальних ресурсів.

Так, наприклад, метою інформаційної стратегії Великої Британії є вдосконалення умов конкуренції на інформаційному ринку, зростання ефективності інформаційних послуг і впровадження ІТ у державне управління. У 1997 р. у Великій Британії було сформульовано основні правові принципи інформаційної політики: технологічна нейтральність законів, сприяння міжнародному співробітництву, підтримка й захист інтересів споживача в комп'ютерних мережах і системах. Важливим компонентом Великої Британії в галузі комунікації є методології поширення британських інформаційних продуктів у колишніх колоніях і азійських країнах (наприклад, Індії, Китаї), у яких позиції країни традиційно стабільні.

Політичний курс Великої Британії в галузі інформаційної політики задекларовано в національній програмі The Government's Policy for the Information Age, якою передбачається всебічний розвиток електронної комерції для забезпечення економічного зростання, розвиток телекомунікаційного ринку країни, упровадження інформаційних і комунікаційних технологій в усі сфери життєдіяльності суспільства.

Ініціативний проект створення інформаційного суспільства The UK on-line: Information Society Initiative має на меті підтримку малого й середнього підприємництва шляхом інтеграції в мережу електронної комерції. Уряд Великої Британії за допомогою веб-сайту Information Society Initiative здійснює аналітичні моніторинги інформаційного сектору європейської економіки, процесів конвергенції засобів комунікації, соціальних аспектів становлення інформаційного суспільства.

Характерною рисою інформаційної політики Великої Британії є створення регіональних мереж і супермагістралей для оптимізації та підвищення ефективності міжрегіонального й міжнародного науково-технічного співробітництва. Так, упроваджуються інноваційні технологічні проекти Janet і модифікований SuperJanetIV, які передбачають використання нових технологій, розширення доступу до інформаційних ресурсів у різних мережевих системах, підвищення ефективності наукових досліджень, наукового обміну, розвиток потенціалу мережі¹.

Інформаційна політика федерального уряду Німеччини включає концепцію вільного транскордонного обміну інформацією, вільного вираження поглядів, розвитку комунікаційних та інформаційних мереж і систем, вільної конкуренції в інформаційній сфері, створення відповідно до нових політичних, економічних та інформаційних змін у німецькому суспільстві норм і принципів правового регулювання інформаційної діяльності. Ще в 1996 р. було прийнято Програму федерального уряду Info-2000 (Germany's Way the Information Society) («Німецький шлях до інформаційного суспільства»). Нові політичні пріоритети, медіа-концентрація, упровадження сучасних технологій в організацію федерального й місцевого управління, розвиток інформаційного бізнесу обумовили нову стратегію національної інформаційної політики ФРН, головними напрямками якої визнано становлення інформаційного суспільства в Німеччині, створення інформаційної економіки, розвиток нових інформаційних супермагістралей, інформатизацію державного управління, лібералізацію телекомунікацій, підтримку національних виробників електронної продукції та одночасний розвиток державного й приватного інформаційного бізнесу.

Федеральний закон про телекомунікації стимулює розвиток нових інформаційних послуг (відеозамовлень, відеотексту, платних послуг і програмних продуктів на замовлення користувачів), зобов'язує законодавчо обмежувати поширення інформації забороненого змісту. Закон ФРН про Інтернет (1997 р.) визначив відповідальність за поширення недозволених матеріалів (насилля, агресія, порнографія, злочинність, образа людської гідності), сформулював правила конфіденційності персональних даних, електронного підпису та відповідальності провайдерів за зміст інформаційних продуктів, які поширюються через їхні мережі. У рамках

¹ Чухно А. А. Национальные и мировые программы создания информационного общества / А. А. Чухно // Наукове пізнання: методологія та технологія. – 2008. – № 10. – С. 94–102.

угоди про діяльність радіостанції «Німецька хвиля» зацікавленим країнам надаються супутникові послуги для поширення національних програм через засоби комунікації ФРН. Федеральний уряд також надає фінансову підтримку та інформаційні продукти для виготовлення, ліцензування й поширення таких програм в інших регіонах світу.

Виклики інформаційного суспільства обумовлюють гострі політичні дискусії в німецькому суспільстві, неоднозначне ставлення політикуму й громадськості ФРН до глобалізації, доктрини європейського інформаційного суспільства, майбутнього цифрового капіталізму та інформатизованої нації. До ключових політичних проблем належать: діяльність політичних партій, трансформація корпоративного управління, міжнародна мобільність виробництва, проблема соціальної зайнятості й безробіття, поява ізольованих від прогресу соціальних груп, спричинених високою продуктивністю праці та потребою у висококваліфікованих кадрах. ФРН брала активну участь у міжнародних форумах WSIS 2003–2005 рр., результатом якої стало створення координаційної групи WSIS німецького громадянського суспільства й ухвалення Хартії громадянських прав для створення суспільства знань у ФРН².

Інформаційна політика Франції є складовою державної стратегії розвитку країни, стратегії франкофонії та збереження національної самобутності й ідентичності, компонентом зовнішньої політики, участі Франції в інформаційних програмах і проектах міжурядових європейських організацій, створення інформаційної економіки та поширення комп'ютерних мереж і систем, інформаційних послуг. Мета національної інформаційної політики Франції – становлення інформаційного суспільства, розвиток інформаційних супермагістралей (із забезпеченням франкомовності мереж), електронного ринку й банківської сфери, лібералізація комунікацій, оновлення інформаційного законодавства, стимулювання наукових досліджень у галузі інформаційного бізнесу, створення систем безпеки інформації та запобігання комп'ютерним злочинам. Проте спектр інформаційних послуг і політика обмежень для зарубіжних інформаційних ТНК (8 % присутності у французькому інформаційному просторі, обов'язковий переклад аудіо-, відео- та кінопродукції або титрування французькою мовою), державний контроль інформаційної діяльності й монополія держави в застосуванні високих технологій не сприяють лідерству країни у європейському регіоні.

² Мільчарек Д. Європейський Союз та його місце в сучасному світі / Д. Мільчарек. – Львів : Інформація. Поступ. Перспективи, 2008. – 172 с.

Водночас Програма інформаційного суспільства (1998 р.) визначила пріоритетні напрями співробітництва в межах компетенції Міністерства зовнішньої політики Франції. Програма складається з трьох розділів і 90 додатків. У першому розділі вироблений спільний план дій щодо вдосконалення міжнародних інформаційних обмінів і підкреслено важливість електронного ринку торгівлі й послуг. МЗС Франції та Державний комітет з промисловості продовжують активну політику розвитку французьких мультимедійних систем і засобів телекомунікації та аудіовізуальної конвергенції, а також етичних, правових та соціально-культурних напрямів співпраці. Формування нових норм і принципів правового регулювання інформаційної діяльності дасть можливість, як зазначається в Програмі, забезпечити функціонування єдиного ринку товарів та послуг в інформаційному суспільстві.

У другому розділі розглядаються напрями двостороннього співробітництва Франції з іншими країнами, узгодження позицій з інформаційних проблем у рамках візитів, переговорів, зустрічей на високому рівні. Пріоритетними стратегіями визнано культурну й мовну різноманітність: Франція підтримує політику збалансованого використання мов у мережі Інтернет і європейських комунікаційних мережах та системах, втілюючи принципи франкофонії парламентської комісії.

У третьому розділі визначено роль і методи діяльності зовнішньо-політичного відомства щодо захисту національних інтересів і реалізації національної інформаційної політики у дво- і багатосторонніх відносинах. На МЗС Франції покладено завдання координувати ініціативи урядових органів, корпорацій, приватних власників щодо співробітництва з ООН/ЮНЕСКО, Європейським Союзом та іншими організаціями щодо розвитку підприємств інформатики, аудіовізуального й телекомунікаційного секторів, наукових досліджень у галузі комунікації, підтримувати вітчизняних виробників шляхом поширення через дипломатичні, консульські установи та інформаційно-культурні центри повідомлень про урядову програму з інформаційного суспільства, електронну торгівлю, інформаційні наукові розробки, щоб на політичному рівні поінформувати про урядові плани щодо становлення інформаційного суспільства. Франція активно впроваджує програму електронного урядування, яка передбачає забезпечення широкого доступу до Інтернету для суспільства та урядових структур, модернізацію державного управління. Проекти GLODE SIO IMAGINE забезпечують функціонування мережі Інтранет з питань працевлаштування, тестування й контролю за електронною звітністю, партнерства місцевої влади з

провайдерами та науковцями, е-врядування на місцевому рівні, підтримку і взаємодію культурних зв'язків з регіонами Європи.

Становлення інформаційного суспільства для Франції означає важливість зайняти провідне місце у світовій конкуренції з використання ІКТ, виробництва й продажу інформаційних продуктів і послуг, зокрема в таких секторах, як телекомунікації, аудіовізуальні продукти й послуги, програмне забезпечення «Мінитель» для електронної комерції, інформаційний інжиніринг електронних видавництв і мультимедіа.

При виробленні основних положень інформаційної політики уряд Республіки Італія визначив пріоритетами трансформацію органів державного урядування на основі ІКТ, вільний доступ онлайн для громадян і підприємців, реалізацію програми комп'ютеризації та електронної освіти для державних службовців, прозорість державного документообігу за допомогою Інтернету, забезпечення якості інформаційних продуктів і послуг. Виконання поставлених цілей контролюється Національним центром з питань інформатики при Державній адміністрації (Centro Nazionale per l'Informatica nella PA, CNIPA).

Питанням інформаційного суспільства в Республіці Італія займається Комітет з інформаційного суспільства, який було створено у 2001 р., і Міністерство з інновацій та технологій. Головна роль комітету полягає в координації дій між усіма адміністраціями, розробці спеціальних проектів і планах дій у сфері новітніх технологій, підтриманні зв'язку з громадянами, у розвитку економічної, культурної та соціальної сфер держави.

Основні документи Італії у сфері інформаційного суспільства, такі як План дій з питань побудови інформаційного суспільства, План дій з питань побудови електронного уряду, Адміністративний цифровий кодекс та ін., доводять, що урядова політика у сфері інформації й комунікації спрямована на подолання цифрової нерівності між Північчю й Півднем Італії, а також на оптимізацію інформаційної індустрії та впровадження моделі інформаційного суспільства, яка базується на інноваціях технологій і знань.

Урядові стратегії висвітлюють такі основні цілі інформаційної політики, як моніторинг сфери онлайн-послуг, підвищення внутрішньомережевої якості, оцінювання інтелектуальних ресурсів, упровадження електронного урядування на базі програми «Електронний уряд для ефективного федералізму: одне бачення – спільна реалізація», розвиток культури електронної комунікації в співробітництві Державної адміністрації з громадянами та безпосередньо в діяльності регіональних і місцевих органів управління. На сьогодні цифрова реформа виконується завдяки повному поділу локальної мережі, поширенню майже 50 % усієї інформації онлайн,

підвищенню рівня розвитку ІКТ, упровадженню системи сертифікованої електронної пошти.

Одним з головних документів національної інформаційної політики Італії є Національний план дій щодо наукових розробок, загального розвитку та зайнятості (2005 р.), в основу якого покладено принципи розвитку й постійного зростання послуг ІКТ, зміцнення інтелектуального капіталу нації, адаптація матеріальної та нематеріальної інфраструктур³.

Скандинавські країни (Данія, Швеція, Норвегія, Фінляндія) у рамках європейської інтеграції й концентрації комунікацій прийняли урядові програми інформаційного суспільства та визначили власні концепції національної інформаційної політики. Зважаючи на національну специфіку, політичні пріоритети, економічні можливості й громадську думку щодо інформаційних процесів, Скандинавські країни мають спільні цілі та напрями здійснення інформаційної політики:

– упровадження нових технологій у систему державного управління, ефективне здійснення політичної влади (забезпечення доступу широкої громадськості до урядової інформації, розвиток мережі «інфоцентрів» для задоволення потреб населення, створення державних мереж управління по вертикалі й горизонталі влади);

– розвиток інформаційної економіки, підтримка інформаційного бізнесу, національних виробників інфопродукції, створення інформаційно-довідкових корпорацій з тематичними базами даних про інформаційні компанії, фірми, залучення інвестицій у національні інформаційні проекти;

– забезпечення соціальної сфери комп'ютерними технологіями, організація електронних бібліотек, доступ до інформації в мережах і системах для соціально незахищених верств населення – молоді, інвалідів, малозабезпечених, створення громадського телерадіомовлення.

Концепції інформаційної політики Скандинавських країн передбачають також упровадження правових, етичних і освітніх принципів комунікації та інформації в усі сфери життєдіяльності суспільства відповідно до національних інтересів.

Данія. Розвиток сфери електронних послуг і електронних платежів, створення інформаційної супермагістралі, поширення інформаційної продукції Tele Denmark на ринки Німеччини і Великої Британії.

³ Європейські комунікації : монографія / Макаренко Є. А., Ожеван М. А., Рижков М. М. [та ін.]. – Київ : Центр вільної преси, 2008. – 536 с.

Норвегія. Розвиток універсальних і спеціалізованих інформаційних мереж, упровадження технологій у політичне життя та волевиявлення громадян (під час виборів).

Швеція. Гармонізація цілей національної і європейської інформаційної політики, створення інформаційного законодавства, технічних стандартів, розвиток інформаційної індустрії та бізнесу на базі концерну Ericsson, інтенсивний розвиток мультимедіа.

Фінляндія. Створення й розвиток інформаційних магістралей, інтенсифікація інформаційної економіки, інформаційного бізнесу, проект Nokia, упровадження нових технологій у державне управління, забезпечення доступу громадськості до Інтернету, правові та етичні засади інформаційного суспільства⁴.

Модель розвитку інформаційного суспільства, яку реалізує США, визначається загальною концепцією соціально-економічного розвитку, яка передбачає превалювання приватного сектору над функціями держави в усіх напрямках розвитку суспільства. Американський вплив у галузі комунікаційних технологій та інформаційній сфері відчутний у глобальних процесах, міжнародній політиці, світовій економіці.

США запропонували доктрину «інформаційної парасольки» міжнародного співробітництва із широким колом країн у різних регіонах світу, суть якої – превентивна комунікація на основі переміщення масивів інформації, яка передається США державам-реципієнтам для забезпечення їхніх національних інтересів і, як наслідок, збереження лідерства США в політичній системі міжнародних відносин.

США стали однією з перших країн, що сформували комплексний державний підхід до реалізації ідеї інформаційного суспільства та визначили розвиток національної й інформаційної інфраструктури пріоритетами своєї політики. Ще в 1993 р. уряд США опублікував доповідь з планами розвитку національної інформаційної інфраструктури (далі – НІІ). Суть концепції НІІ полягала в застосуванні сучасних телекомунікаційних технологій та інформаційних ресурсів для забезпечення швидкого й ефективного пошуку будь-якої інформації, а також представлення її за запитом організацій або окремих громадян. У цілому подібна концепція НІІ, яка допускає інтеграцію різноманітних телекомунікаційних послуг з можливостями Інтернету, повністю відповідає тенденціям розвитку ІТ. Федеральний урядовий варіант концепції НІІ має таку прикладну орієнтацію:

⁴ Михайлюк Т. Розвиток інформаційного суспільства в Скандинавських країнах [Електронний ресурс] / Т. Михайлюк. – Режим доступу: <http://www.viche.info/journal/1784>. – Назва з екрана.

– освіта: єдина інформаційна система надає студентам і викладачам миттєвий доступ до широких освітніх ресурсів;

– бібліотечна справа: об'єднання перенесених на цифрові носії бібліотечних фондів принципово розширює доступ користувачів (читачів) до інформаційних ресурсів;

– охорона здоров'я: віддалений доступ до медичної експертизи на основі новітніх засобів зв'язку істотно підвищує якість медичного обслуговування американців;

– урядова інформація: швидка ідентифікація, локалізація й пошук спеціальної інформації про широкі ресурси уряду завжди були складним завданням для багатьох зацікавлених користувачів⁵.

Адміністрація США досягла значного прогресу в застосуванні ІКТ в усіх секторах суспільного життя завдяки спільним зусиллям федерального і штатів місцевого рівня. У доповіді департаменту комерції було обґрунтовано роль федерального уряду в концепції створення НІІ. Для здійснення широкої координації й партнерства федеральних структур із приватним сектором було створено оперативну комісію з інформаційної інфраструктури (Information Infrastructure Task Force) і Комітет радників щодо національної інформаційної інфраструктури (United States Advisory Council on the National Information Infrastructure). Оперативна комісія з інформаційної інфраструктури була уповноважена координувати зусилля адміністрації з вироблення рекомендацій, стратегії й політики для розвитку НІІ, із стимулювання й поширення досвіду застосування технології в різних сферах, включаючи виробництво, електронну комерцію, освіту, державні служби, охорону здоров'я, послуги бібліотек, охорону навколишнього середовища.

У 1996 р. президентом Б. Клінтоном було проголошено Виклик технологічної грамотності (Technology Literacy Challenge), у якому зазначалося про спільну співпрацю громадян для досягнення мети. Департамент комерції надав підтримку Комітету радників щодо НІІ в створенні двох основних доповідей «Запуск ініціативи приєднання співтовариств США до інформаційної супермагістралі» та «Нація можливостей: реалізація надій інформаційної супермагістралі». У представленій концепції інформаційна супермагістраль – це більше ніж Інтернет. Вона містить різні компоненти, у тому числі громадські й приватні мережі, засоби доставки та обладнання, інформаційне наповнення, штат професіоналів і громадян, які отримують вигоду від її реалізації.

⁵ Национальные модели информационного общества / отв. ред. и сост. Е. Л. Вартанова. – Москва: ИКАР, 2004. – 412 с.

Інформаційна супермагістраль – термін, який охоплює всі ці компоненти та відповідає баченню національної об'єднаної мережі, враховуючи механізми передачі, інформації, обладнання й людей. Інформаційна супермагістраль забезпечує механізм створення суспільства, що безперервно навчається та складається з кваліфікованої, адаптованої й фінансово забезпеченої робочої сили. Найбільш швидкий і ефективний спосіб зробити доступною магістраль для населення – це школи, бібліотеки й суспільні центри. Значними проектами співпраці у сфері комп'ютеризації й забезпечення широкого доступу до інфраструктури на базі бібліотек стали Центр мережевих комп'ютерних бібліотек (Online Computer Library Center) та Інформаційна мережа з бібліотечного дослідження (Research Libraries Information Network).

Особлива роль в об'єднанні мережевих співтовариств за допомогою телекомунікацій для надання широкого спектра електронних освітніх і соціальних послуг, включаючи соціальне забезпечення, охорону здоров'я й професійну підготовку вдома, відводиться громадським центрам (community centers). Громадський центр можна визначити як фізичний простір, де члени співтовариства можуть зустрічатися, навчатися й отримувати доступ до інформаційних друкованих і електронних ресурсів. Це визначення включає широкий спектр установ, таких як урядові офіси, громадські, культурні й релігійні центри та клуби. Потенційна діяльність громадських центрів включає сервіс для широких верств населення й цільові програми для груп ризику в реабілітаційних центрах. Програма «Громадські технологічні центри» (Community Technology Center Program) фінансує навчальні центри, розташовані в районах з населенням, що має низький рівень доходів.

Програма створення інформаційної супермагістралі вплинула на інформатизацію країни мінімум у трьох напрямках. Першим з них стало прийняття закону про телекомунікації (1996 р.), що затвердив створення широкосмугових ліній зв'язку, які могли б надавати аудиторії універсальні послуги. У результаті розширився спектр послуг ЗМІ, ускладнилася й диверсифікувалася структура медіа-ринку. Другий напрям – законодавча підтримка цифрового телебачення як додаткової можливості поширення нових інформаційних послуг. Третій – розширення доступу американців до Інтернету, що стимулювало розвиток онлайн-ЗМІ й торгівлі.

У 2000 р. був запущений Єдиний урядовий інтернет-портал (First Gov), який об'єднав близько 20 тис. існуючих урядових сайтів, загальна ж кількість представлених на ньому організацій перевищує 30 тис. Відвідувачам порталу First Gov надається доступ до великої кількості матеріалів, які стосуються всіх сторін життя людини. База даних американського законодавства об'єднує 0,5 млрд документів, що представлені на тисячах розрізаних веб-

вузлів. Крім того, First Gov містить інформацію про гранти, стипендії та інші дотації, які пропонує уряд США своїм громадянам. На веб-сервер надходить інформація про затримку рейсів літаків і прибуття поїздів, події на ринку інвестицій. Портал містить інструменти здійснення усіляких платежів і трансакцій, укладання онлайн-угод. Проект First Gov ознаменував собою початок реалізації національної програми переходу державних установ США на нові ІТ⁶.

На сьогодні можна констатувати безперечні успіхи Адміністрації США у сфері побудови електронного уряду: була реформована вся структура державного управління інформаційними потоками та ІТ, у тому числі владні повноваження з політики створення електронного уряду були максимально сконцентровані як на загальному федеральному рівні, так і на рівні державних установ, створена система персональної відповідальності за інформатизацію державних органів, політика й практика створення електронного уряду були уніфіковані та стали прозорими й підзвітними...

⁶ *Роговский Е. А.* США: информационное общество (экономика и политика) / *Е. А. Роговский.* – Москва: Междунар. отношения, 2008. – 408 с.